

The Story of the (Un)Known Volunteer

ІСТОРІЯ (НЕ)ВІДОМОГО ВОЛОНТЕРА

ВОЛОДИМИР
БІРЮКОВ

УДК 821.161.2-94

Б64

Бірюков В.

Б64 Історія (не)відомого волонтера / Володимир Бірюков. — К., 2026. — 352 с. : іл.

ISBN 978-617-7754-96-0

Правдива й дещо іронічна розповідь людини, яка знає, як зібрати кошти на «Байрактари» (і не лише на них!), та водночас зізнається, що нездатна організувати спільний подарунок другу. Історія журналіста, який став волонтером і координатором зв'язку з дружніми європейськими країнами, коли життя розділилося на «до» та «після». Минуле нашаровується на теперішнє, сцени з мирного життя в Європі перегукуються з подіями у країні, що захищається від жорстокого ворога. Загалом сюжет книжки нагадує розлоге інтерв'ю, яке охоплює досить великий проміжок часу. Автор переходить від репортажів про те, що відбувається навколо, до опису різноманітних благодійних заходів, від протоколів високих зустрічей, у підписанні яких він бере участь, до повідомлень у месенджерах про останні події на батьківщині. Особливе місце у цій розповіді посідає ризька кав'ярня, що перетворилася на штаб українських волонтерів, які спромоглися зібрати для ЗСУ 8 мільйонів євро. Гумор і біль у книзі органічно переплелися із сарказмом та ніжністю, з вірою в перемогу, солідарність і дружбу, здатну вистояти під будь-якими обстрілами.

УДК 821.161.2-94

ISBN 978-617-7754-96-0

© Бірюков В., 2026

Усе описане — вигадане й не
відображає реальних подій,
людей чи локацій. Будь-які збіги
випадкові.

Автор не ототожнює себе з діями
та поглядами героїв цих історій
і не несе відповідальності за
висновки, які читач зробить
самостійно.

Однак тільки вам вирішувати,
вірити написаному чи ні.

ЗМІСТ

Beginning. Раптом що – це не автобіографія, хоча дуже схоже	8
Мозаїка з історій і уламків себе	10
Час чекати. Час дихати	16
Герої несподіваних часів	25
Раптом що – просто коти бочку	35
«LADY MOON»	42
NOR WAY, NO WAY	60
ПРОЛОГ	
(24 лютого: День, коли зупинився час)	85
«Квиток на завтра», де «завтра» ще немає	87
Мамо, я вже їду	103
Токійське анданте в мажорі київських голубів	119
Журналістика з порцеляновим захистом	130
Коли апокаліпсис – річ буденна	139
Нічна варта: коли друзі – твоє ППО	146
Кава. Сльози. Турбулентність	155
«У тебе є ми» – і це, чорт забирай, зобов'язує	170
Парасоля, макрель і мед: короткий курс виживання	184

Хотів пригод? Зустрічай хаос	218
Моя шведська гримерка й українська місія	247
Іди за трояндами	264
+1 з України	281
«Русській корабль» і триста тисяч в унісон	289
«Це він?!» – коли впізнаваність б'є боляче	314
Святий Миколай знає твою нову адресу	330
Післяслово автора	
(Момент, коли варто зупинитись)	344
Подяки	346
Хроніки на паузі, музика – ні,	
або Щоденник у навушниках	350

Присвячую цю історію тим,
без кого я — інша людина.
Мамі — за спокій. Татові —
за силу діяти.
Сестрі — за світло в похмурі
дні. І друзям...
Тим, хто сміється поряд
навіть тоді, коли світ
розвалюється.
Ви — реальність, яка мене
тримає. Дякую.

BEGINNING. РАПТОМ ЩО — ЦЕ НЕ АВТОБІОГРАФІЯ, ХОЧА ДУЖЕ СХОЖЕ

*На фоні грає
The Beatles – Now And Then*

Хочеш написати книжку — скажи друзям, що вже пишеш. Обіцянка стала годинником, який цокав щоразу, коли я відкривав ноут. Спойлер: це не перша версія.

Пандемія, повномасштабна війна — і ти вже не той, яким був учора. Текст став складнішим. Це не тільки книжка. Це — переосмислення, змонтоване з іронії й сарказму. Бо як інакше витримати цю реальність?

Ви тримаєте в руках мозаїку досвіду й велике інтерв'ю з самим собою. Без академічної лінійності — лише текст, ритм і звук. Кожна історія має пісню.

Книжку я писав довго. А надрукував швидко. У Латвії. За столиком у кафешці на Teātra iela, біля Ризької опери.

«Історія (НЕ)відомого волонтера» — це дитинство, перші міжнародні проекти, виступ на шведському ТБ, волонтерство, війна, фіксерство, робота в медіа, життя в Латвії. І розповідь про те, як збирати мільйони євро

для ЗСУ, потоваришувати з президентами, не втрачати віру.

Я писав цю книжку з думкою про тих, хто тримав мене, коли все сипалося. Без них вона залишилась би файлом.

Перший секрет: те, що ви тримаєте в руках, — не оригінал. Друг Женя М. випадково стер 80 % тексту. І це, зрештою, пішло на краще — я переписав усе в єдиному ритмі, з новими сенсами. Тож, якщо розлютитесь на друзів за їхні факапи, — згадайте мою історію.

9

Читання буде різним — часом із болем, часом із усмішкою, але цікавим.

Утім, досить спойлерів. Починаємо. Гортайте.

МОЗАЇКА З ІСТОРІЙ І УЛАМКІВ СЕБЕ

*На фоні грає
Of Monsters and Men – Visitor*

Повідомлення від незнайомця надійшло тоді, коли я намагався заснути. Мобільний блимнув у темряві. У ті місяці сон був розкішшю — уривчастий, неглибокий. Навіть у Латвії, де я працював над протидією російській пропаганді, тіло відмовлялося розслабитися.

«Добрий день. Мене звати Яніс Козловкіс, я журналіст із Риги. Хотів би поговорити про вашу роботу в Україні та в Латвії».

Ще один журналіст. Їх було багато за останні місяці. Перечитав повідомлення двічі й спробував заснути, але сон утік.

Наша переписка розтягнулася на кілька днів. Яніс інакший. Його запитання глибші: не звичайне «вам страшно?», а про дрібниці, про будні війни, про те, як змінилися мої стосунки з часом, простором і людьми.

«Мені здається, що, фокусуючись на великих трагедіях, ми втрачаємо людський вимір війни. Як війна змінює людину зсередини?».

Коли ми домовились про розмову в Ризі, я погодився без вагань.

Рига зустріла мене прохолодним дощем і тьмяним світлом жовтня. Я приїхав на годину раніше, щоб

пройтися містом, яке пропонувало альтернативну версію європейської історії – версію, в якій мої міста не знавали б російської агресії і не знали б радянської окупації. Латвія відірвалася від радянського минулого, а Україна все ще бореться.

Кав'ярню вибрали не випадково. На перетині вулиць, вона одночасно була в центрі міського життя, але й пропонувала затишок. Завдяки великим вікнам можна було спостерігати за ризькими перехожими під дощем.

Я прийшов раніше, але мене вже чекали. Яніс сидів спиною до вікна за круглим столиком біля цегляної стіни. Поруч – молода жінка з маленьким шкіряним блокнотом.

– Ви, певне, Яніс, – сказав я, підходячи.

Він підвівся. Рукостискання тверде, але не надмірне.

– А ви вчасно, – усміхнувся. – Познайомтеся, це Ая, моя колега. Ми працюємо разом.

Ая простягнула руку. Їй близько тридцяти, коротке каштанове волосся, сірі очі. На шиї висів фотоапарат Leica – не для хизування, а як робочий інструмент.

– Дуже приємно, – сказала вона латиською англійською. – Яніс багато розповідав про вашу роботу.

– Сідайте. Що замовите?

– Американо без молока. Єдине, що смакує скрізь. Якір у змінному світі.

Я оглянув кав'ярню. Скандинавський стиль – світле дерево, мінімалістичні світильники, книжки на полицях. За столиками – молоді професіонали з ноутбуками, пари, літній чоловік із газетою. Джаз, дзенькіт чашок, розмови латиською.

Яніс кивнув офіціантці – тендітній дівчині з короткою стрижкою та пірсингами. Вона підійшла, і її обличчя осяяла широка усмішка.

– Čau, Valdis! – вигукнула вона, дивлячись на мене.

Я розгубився, а потім зрозумів, що «Valdis» латиською «Володимир».

— Привіт, — відповів я.

Яніс з Аєю здивовано презирнулися.

— Ви знайомі? — запитала Ая.

Дівчина засміялася.

— Ну, не особисто. Але про українського журналіста-фіксера, який працює з європейськими медіа, у нас знають. Латвія — маленька країна. — Вона повернулася до мене: — Ласкаво просимо. Рада, що ви тут у безпеці.

Було щось зворушливе в цій несподіваній зустрічі — навіть тут, за сотні кілометрів від України, люди знають, стежать.

— Дякую.

Офіціантка пішла, і я повернувся до журналістів.

— Схоже, ви вже маєте тут аудиторію, — зауважив Яніс, ледь усміхаючись.

— Це несподівано.

Ая похитала головою.

— Для нас події в Україні — не просто новини. Кожен латиш розуміє: якби не НАТО, наступними могли б бути ми.

Офіціантка повернулася з кавою та чаєм. На тацю додала латиське печиво.

— Це від закладу. Rīparkūkas. З корицею і кардамоном.

— Дякую, що погодилися на зустріч, — сказав Яніс. — Ми з Аєю певний час стежимо за ситуацією в Україні, але часто відчуваємо, що нам бракує безпосереднього досвіду.

Ая кивнула.

— Для нас це спроба зрозуміти та донести масштаб того, що відбувається. Ми усвідомлюємо, що могло б статися з нами, якби не НАТО і ЄС.

Яніс розгорнув блокнот, але не почав писати. Подивився мені в очі.

— Як ви?

Просте запитання захопило мене зненацька. Під час журналістських розмов ми зазвичай одразу переходимо до справи. «Як ви?» — запитання для друзів.

— Чесно? — задумався я. — Часом добре. Часом розваляюсь на частини. Війна не закінчується, коли перетинаєш кордон. Вона їде з тобою.

За вікном молода пара під парасолькою перебігала дорогу через калюжу. Тутешнє мирнє життє викликало відчуттє сюрреалістичності.

— Знаєте, — продовжив я, — коли почалося повномасштабне вторгнення, я думав, що це тимчасово. Але зараз не можу уявити колишнє «звичайне життє». Попереднього мене вже нема. Є лише моя версія — що прокидається від найменшого шуму, та, що не може дивитися на феєрверки.

Дощ посилився, перетворившись на щільну завісу. Кав'ярня здавалася особливо затишною за цією водяною стіною.

— Ви коли-небудь думали записати ці історії? — запитав Яніс. — Для себе.

— Часу не було. Або сил. Ці історії переплітаються, але немає чіткої послідовності. Це фрагменти мозаїки, що постійно змінюється.

— Можливо, в цьому їхня цінність, — сказав Яніс. — У фрагментарності. Війна не має логіки, яку можна досягнути в моменті.

Він записав щось у блокноті, презирнувся з Аєю.

— Ми думаємо, що форма інтерв'ю могла б спрацювати, — продовжив він. — Запитання як рамка, без штучної послідовності. Ми підготували питання не лише про війну, а й про ваш попередній досвід. Щоб зрозуміти,

як війна змінює людину, треба спочатку побачити, якою вона була раніше.

Ая додала:

— Дуже важливо говорити про ту трагедію, яку розв'язала росія. Не лише про факти, а й про людські історії. Світ має це знати.

Я відчув, як щось змінюється. Те, що почалося як звичайне інтерв'ю, перетворювалося на можливість, на початок чогось більшого. І зрозумів, наскільки важливо продовжувати розповідати, не дати історіям стихнути.

— Згоден, — відповів я. — Світ має знати не лише загальну картину, а й окремі історії людських доль. Для мене ця війна — тисячі облич, тисячі розмов, тисячі моментів, коли час завмирає. Я готовий зібрати їх завдяки вашим запитанням.

Яніс з Аєю обмінялися поглядами, і я помітив полегшення в їхніх очах.

— Ми запишемо розмову, якщо ви не проти, — м'яко запропонував Яніс. — Перед публікацією ви перевірите текст.

Ая дістала диктофон і поставила його на стіл. За вікном ущухав дощ, залишаючи місто омитим і оновленим.

— Гарзд.

Яніс усміхнувся, перегорнув сторінку.

— Ще американо?

— Так, дякую.

Він кивнув офіціантці, замовив ще каву. Ая натиснула на кнопку запису. Засвітилася червона лампочка.

— Готові? — запитав Яніс.

Я вдихаю та киваю йому у відповідь.

— Тоді починаймо, — додав він, і його голос став офіційнішим.

Утім, сам же й зволікає, якусь мить дивиться у вікно на ризьку вулицю, краплі дощу повільно стікають по склу, а потім повертається до мене і ставить перше запитання, яке, як на мене, мало б бути десь посередині інтерв'ю... але не я сьогодні журналіст, я – лише гість:

– Ви стільки працюєте зі студентами, військовими, журналістами, волонтерами. А коли ви востаннє думали про власне здоров'я? Зараз, говорять, це важливо...

Ая підхоплює м'яко, відпиваючи ковток трав'яного чаю:

– Або інакше: як журналіст, волонтер, людина – коли ви востаннє дозволяли собі бути слабким?

ЧАС ЧЕКАТИ. ЧАС ДИХАТИ

*На фоні грає
Patrick Joseph – Setting Sun*

Державна лікарня зустрічає запахом дезінфектора, що пробиває ніздрі. Коридори тягнуться нескінченними тунелями, де час зупинився у 80-х роках минулого століття. Миготить тьмяне світло старих ламп. Самотній павук так зневірився, що перестав плести павутиння: єдине, на що вистачить сил, – це сплести собі мотузочку й драматично повіситися, звинувативши лікарню в надмірній чистоті.

Непривітні обличчя в білих халатах то виринають, то зникають поряд. У їхніх очах – байдужість, змішана з утомою. Через пару місяців після Революції Гідності ми зіштовхнулися з новою загрозою – окупацією. Співробітники медзакладу – герої, що побачили жахи спецоперації на Сході, яку першими назвали війною. Для них співчуття давно стало дефіцитом.

«А може, не варто було сюди йти? Просто щорічна перевірка. Хоча час від часу трохи коле в грудях...»

Я звертаю увагу на стіни, вкриті зеленою фарбою, затертою, як стара копійка. Чому державні установи завжди використовують цей колір?! Він холодний, непривітний, обтяжливий, наче завіса, що не дає дихати.

Нарешті дочалапав до кабінету з написом «Кардіолог». Беруся за ручку. Вона опирається. Докладаю більше зусиль — двері піддаються.

— Обідаю! Чи ви не бачите?! — різкий голос лікарки без натяку на співчуття.

— Але я записався на цей час.

— Записалися... Але це не означає, що я не маю права поїсти! Почекайте ще десять хвилин. Чао!

Сідаю на самотній стілець у кутку з краєвидом... на стіну. Дістаю телефон — робочі повідомлення сипляться безперервно. «Ти не віддав матеріал!». Горить червона позначка дедлайну. «Усі чекають на локації!».

Чому на роботі не розуміють, що я хочу перевірити здоров'я?! Це моє законне право! Воно ж у мене є?

І раптом спалах у голові — момент із Революції Гідності. Майдан. «Беркут». Атака. Я серед натовпу. Редактор кричав у телефон: «Техніку зберегти за всяку ціну!». Важило не життя, а те, що я тримав у руках мікрофон за кілька тисяч!

«Беркутівці» біжать. Піднімаю руки з мікрофоном. Мене б'ють дубинками. Боляче. Поряд оператор прикриває собою камеру, згинається калачиком, захищаючи шмат заліза. Його гамселять, намагаючись змусити відступити.

Ми рятуємо не себе, а матеріал для новин.

І от я тут, у лікарні, думаю, який це залишило слід на здоров'ї...

Двері відчиняються. Лікарка, всміхаючись, витирає залишки їжі:

— Ну, на що скаржимося?

— Та не скаржусь, щорічна перевірка.

Раптом у кабінет вбігає колега:

— Молодий чоловіче, почекайте! Тут Віра потрібна! У нас туриста з Польщі привезли, отруєння. Щось

лепече – нічого не зрозуміло! Ти ж польську знаєш, Верка?

– Поляк? Точно?! – Віра подивилась на паспорт, постукала нігтями по столу. – Ну, поляк то поляк! «Witamy w Ukrainie!» – сказала, поправляючи зачіску та фарбуючи губи. – Як я вам?

– Неземная!

Не встиг кліпнути, як Віра проміняла мене на поляка.

– Вибачте! Зараз повернемо Віру Михайлівну, почекайте, тільки нічого не чіпайте, там камери! Ми стежимо!

Двері зачинилися. Сідаю в кабінеті, який виглядає, наче декорація до «Франкенштайна». На столі розкидані папери, старі серветки. Важкий запах, як в архіві.

Телефон знову вібрує. Повідомлення множаться. Закидаю його в кишеню.

Двері прочиняються. Віра заходить, трохи зморена, але енергійна:

– Усе ок! Розібралися з гостем. Перепрошую, що змусила чекати. У нас, як завжди, обставини.

Вона потягнулася по стетоскоп:

– Коли востаннє були в лікарні?

Її слова збурили пам'ять...

То був один із днів революції, коли ставало фізично важко дихати.

Міліція, тодішній аналог сучасної поліції, працює за своїм сценарієм: агресія, димові шашки, – повітря перетворюється на отруту. Я в епіцентрі. Запах газу змішується зі звуками протестів. Легені волають: «Досить!». Вдома температура піднялася так, ніби організм влаштував власний мітинг.

Викликав лікаря. Приїхав фельдшер, який встиг «підзарядитись» чимось міцнішим від чаю.

– Так, що тут у нас? – хитнувшись, поставив валізу.

Обстеження тривало п'ять секунд.

— У тебе запалення легень.

— Ви впевнені? Ви ж навіть рентген не зробили.

— Рентген? У мене тридцять років стажу! Я й так бачу.

Треба в лікарню.

Швидка приїхала справді швидко. Мене поклали на старий залізний стіл. Кожна яма на асфальті була окремим випробуванням. Машина підстрибувала, як на американських гірках.

Лікарня скидалася на базар. Мітингувальники, міліціанти, випадкові перехожі — всі тут. Зробили рентген швидше, ніж я встиг привітатися. Медикиня одним оком дрімала:

— Що там у вас? Діагноз не скажу, я за розшифровку не відповідаю.

Мене відправили до палати. Ліжка стояли щільно, тумбочки облуплені, штори — «аби було».

— Привіт, мене Андрій звати.

— Вова. Приємно.

У палаті вирувало життя. Комуніст у потертому костюмі зі старим значком СРСР на лацкані за «доблесть труда» — хоча доблесть його полягала, переважно, у стійкій присутності в потрібних місцях — бубонів: «За наших часів безладу не було!». Бізнесмен вирішував серйозні питання по телефону. Прораб лежав із кросвордом, загадково всміхаючись.

Увійшла медсестра. Чоловіки свистіли, привертаючи увагу. Вона зробила укол комуністу і, вже виходячи, кинула:

— А яка це палата?

— Вісімнадцята!

— Ой... А в мене ліки для двадцять восьмої.

Вона вибігла. Комуніст зблід, схопився за серце, силуючи прокльонами. Я підвівся:

— Усе нормально, це глюкоза, не переживайте.

Звідки взяв — не знаю, але дідусь заспокоївся.

Хтось вимкнув світло:

— Спати.

Під скрипіння ліжок, телефонні дзвінки та коментарі про те, «як добре було раніше», я заснув.

Прокинувся від швидких кроків. Двері відчинилися. Зайшов лікар — невисокий чоловік із довгими вусами, що нагадували щупальця кальмара. За ним — двометрова медсестра, схожа на охоронця в'язниці.

Лікар швидко оглядав пацієнтів. До комуніста:

— При комунізмі хаосу не було!

Я зрозумів, що мав слухність раніше, то була глюкоза.

До бізнесмена:

— Ніколаєвіч, завтра виписуємо.

Здавалося, знайомі не перший рік.

До прораба:

— Амінатов? Перевіртеся ще раз. Підозра на ВІЛ. Подзвоніть дружині.

На мене коротко глянув:

— Ти почекай.

Прораб зблід, дістав телефон, набрав дружину. На іншому кінці тиша. Потім вибух:

— Я відправила тебе будинки будувати, а не нові сім'ї! Щоб тебе горохом побило! Щоб дулі в землю врізалися!

Лікар поспіхом повернувся:

— Амінатов, вибачте, переплутав. Два Амінатови. Інший відділ. У вас усе добре. За пару днів випишемо.

Швидко зник. Потім заглянув:

— Ти, — показав на мене, — за десять хвилин у мій кабінет.

Я вирішив пройтися коридорами. Двометрова медсестра лаяла чоловіка в марлевій масці:

— Що сталося?

– У нього відкрита форма туберкульозу, а він лазить, де не треба.

– Він тут що робить?!

– Пару днів тому лежав на отому ліжку.

Ліжко, де я спав. Чудово! Лікарня дарує бонусами нові хвороби.

Вийшов із палати, подався коридором. Попереду – вихід у двір. Вдихнув холодного повітря. Будівля оточена парканом. Переліз його і зник за горизонтом.

Іронія – через два місяці повернувся в цю ж лікарню. Кардіограму робили тільки тут.

Зі спогадів мене повернув голос лікарки:

– Агов... Ти тут?! Я запитала – коли востаннє були в лікарні? Оглухли?!

– Два місяці тому.

– Щось серйозне?

– Отруєння, як у гостя з Польщі!

– Лягайте на кушетку. Зробимо кардіограму.

Кушетка під блідим світлом. Шкіряне покриття потріскане, облізло. Я роздягаюся.

– Який молодий... «Не для війни», – сказала.

Я ліг. Вона прикріпила присоски, запустила апарат. Тиша. Потім:

– Зараз стільки молоді йде на війну. Мій чоловік там. Часом дзвонити не може. А тепер уявіть, що ви там. Ви ж дитина ще.

Я не знав, що сказати. Вона зітхнула:

– Це добре, але маю ідею. Чекайте.

Підійшла до старенького радіо, ввімкнула «Радіо Марія». З динаміків полився спокійний голос, цитуючи псалми:

– «Господь – мій Пастир; нічого мені не бракуватиме...»

– Заплющте очі. Дихайте глибше. Нехай це допоможе серцю й душі.

Лікарка тихо читала псалом. Очевидно, це мало заспокоїти серце. Моє ж вирішило протестувати. Воно гупнуло так, ніби перевіряло, чи ще живе. У скронях застукало, руки затремтіли. У мене почалася тахікардія. Апарат обурено запищав, фіксуючи мою «духовну рівновагу».

Коли вона нарешті замовкла, радіо навіть не затнулося: з динаміків і далі лунав хор.

— Ну, ось і все. Результат краще. Ніякої війни, чуєте?

Подала результат кардіограми:

— Ідіть. Живіть. І не повертайтеся з такими дурницями. На війну зібрався!

Я почав одягатися:

— А ви завжди читаете псалми пацієнтам?

Вона усміхнулась:

— Тільки тим, хто виглядає надто молодим для цієї війни. У вас проблеми з серцем. Кардіограма все показує. Несіть у військкомат. Стежте за здоров'ям.

Простягла папірець з молитвою та вказала на вихід.

Я зібрав речі, результати ЕКГ, той невеликий папірець і вийшов у зелений коридор. Я раптом зрозумів: в її голові я був солдатом, який ось-ось поїде на фронт. Лікарка, можливо, не знала, як її слова змінять мої погляди, але вони стали нагадуванням цінувати кожну мить.

Саме з цього почалася історія журналіста й волонтера. Я завдячую всім людям на своєму шляху. В Україні, Латвії, Литві, Польщі, Німеччині, друзям за кордоном, дипломатам, політикам, журналістам, волонтерам, організаціям, звичайним громадянам, небайдужим до великої проблеми — війни в Україні, яку розв'язала росія.

У цій книжці ви знайдете багато історій за понад десять років, що змінили все. Побуваєте за лаштунками перемовин, прочитаєте інтерв'ю з публічними особами, волонтерами, військовими, людьми в еміграції. Дізнаєтесь, як правдами й неправдами добували

медикаменти, автівки для військових. Як зупиняли російську пропаганду, боролися з пропагандистами, відстоювали істину.

Разом ми здатні подолати будь-які труднощі. Усе можливе, коли ми підтримуємо одне одного, не втрачаємо віру. І в цьому наша сила.

Кава давно схолола, а ми лише починали. Найцікавіше попереду.

Яніс дивиться в чашку, наче там відповіді. Зсуває окуляри.

— Це... образ подій. Зі стетоскопом у руках і псалмами на вустах.

Ая дивиться на мене довше, ніж зазвичай.

— Ви не реагували агресією. Вийшли мовчки. І це було сильніше за слова.

Яніс опускає погляд.

— Ти завжди мовчиш, коли болить? — у якийсь момент ми з Янісом перейшли на «ти», не зауваживши цього, хоча Ая все ще зверталася до мене на «ви».

Ая майже пошепки:

— У кожного є те, про що він не говорить. Але чи були ви в зоні АТО? На початку?

Пауза. За вікном вщухає дощ. Я розумію — це поворотний момент.

— Так. Був. І не раз.

Яніс підводить голову. В його очах спалахує вогонь.

— Розкажи. Але спочатку — ще кави. Це буде довга розмова.

Він підносить руку. Офіціантка підходить. Замовляємо. Коли вона йде, я починаю розповідь, яку ховав у собі весь цей час.

Розповідь про редакцію. Про людей, які йшли туди, куди інші не наважувалися.